

KOMENTAR SURE EL-KEVSEER

Rifet ŠAHINOVIĆ

IPF Univerziteta u Bihaću

rifets@hotmail.com

SAŽETAK: Sura El-Kevser na sažet način razotkriva dubinu poslaničke uloge. Iako je Poslanik, a.s., čovjek, njegova ljudskost ne umanjuje poslanstvo, nego ga čini razumljivim i primjenjivim ljudima. On je izabran, oblikovan Objavom i osposobljen Božanskom pedagogijom da bude uzor u stvarnom životu. Božanska mudrost je odredila da Poslanik, a.s., bude čovjek među ljudima kako bi poruka bila dostupna i ostvariva. U tom smislu, sura El-Kevser ne govori samo o obilju kao daru, nego o trajnoj poslaničkoj punini koja Poslanika, a.s., čini trajnim uzorom svim civilizacijama ikada stvorenim.

Ključne riječi: Sura El-Kevser, Kur'an, Muhammed, a.s., ljudskost Poslanika, a.s., tefsir

Kevser kao dobro u obilju

Mi smo ti, uistinu, Kevser dali pa klanjaj Gospodaru svome i kurban kolji, onaj koji tebe mrzi – sigurno će on bez spomena ostati (El-Kevser, 1–3).

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ فَصَلِّ لِرَبِّكَ
وَاحْرُزْ إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

Kur'anska riječ *el-kevser* označava obilje dobra i u tefsirskoj tradiciji ima više značenjskih mogućnosti: Vjerovjesnikovo vrelo (*havd*) na Sudnjem danu; dobro koje mu je Allah, dž.š., dao na dunjaluku i koje će mu dati na ahiretu (mišljenje Ibn Abbasa i Seida b. Džubejra); Kur'an; mnoštvo ashaba i sljedbenika; tevhid (monoteizam); šefa (zagovor); te svjetlo koje je Uzvišeni Allah pohranio u njegovo srce. Nema sumnje da je Allah, dž.š.,

Svome Poslaniku, a.s., podario sve navedeno. Ipak, većina klasičnih komentatora smatra da se pod Kevserom prvenstveno misli na posebno vrelo, odnosno rijeku u Džennetu, na šta upućuje i vjerodostojan hadis u kojem Poslanik, a.s., kaže da je Kevser rijeka koju mu je Allah darovao, čije su posude brojne poput zvijezda na nebu.

U vezi sa značenjem naredbe u drugom ajetu ove sure prenosi se nekoliko mišljenja. Prema prvom, riječ je o općoj naredbi klanjanja namaza i prinošenja kurbana. Drugo mišljenje navodi da je Poslanik, a.s., ranije žrtvovao kurban prije bajram-namaza, pa mu je naređeno da najprije obavi namaz, a potom žrtvuje kurban. Treće tumačenje povezuje ajet s praksom nevjernika koji su se "klanjali" uz zviždanje i pljeskanje te prinosili

žrtve kipovima, pa je Poslaniku, a.s., naređeno da ibadet i žrtvu usmjeri isključivo Allahu, što naglašava tevhid i iskrenost. Četvrto mišljenje vidi u izrazu *venhar* uputu na stavljanje desnice preko ljevice na prsima u namazu, dok peto govori o podizanju ruku do prsa pri početnom tekbiru.

Treći ajet objavljen je kao odgovor na podrugljive riječi nekih mekanskih prvaka, koji su tvrdili da je Poslanik *ebter*, tj. bez nasljedstva i trajnog spomena. Kur'an, međutim, objavljuje suprotno: istinski odsječen od svakog dobra jeste onaj koji mrzi i poriče istinu, jer mu je uskraćena Božija milost i trajni spomen. Nasuprot tome, spomen Poslanika, a.s., uzdignut je i povezan sa spominjanjem Uzvišenog Allaha kroz ezane, namaze i živu tradiciju vjernika do Sudnjega dana.¹

¹ Treći ajet sure El-Kevser je objavljen u vezi s Asijem b. Vailom, ali i Ebu Džehlom – kao odgovor na njegove riječi: "Muhammed je *ebter* [tj. nema muškog djeteta] pa kada umre, odmorit ćemo se od njega!" Allah, dž.š., izvijestio nas

je da je ovaj nevjernik *ebter*, tj. bez potomstva, makar imao i mnogo sinova jer mu je presječena Allahova milost (*mebtūr min rahmetillah*). Pored toga, kad god se spominje, spominje se uz Allahovo prokletstvo na njega – za razliku

od Vjerovjesnika, čiji je spomen trajan, uzdignut na minberama, munarama i u džamijama, povezan sa spominjanjem Allaha i vjernika u svakom vremenu sve do Sudnjega dana, pa je svojim sljedbenicima poput oca (Ibn Džuzejj, 2014).

Noviji prevod ove sure koji je ponudio Muhammad Asad naglašava univerzalnost kur'anske poruke:

1. Vidi, Mi smo te, zaista, obdарили dobrom u obilju;
2. zato se klanjaj [samo] Uzdržavatelju svome i žrtvuj [samo u Njegovo ime].
3. Uistinu, onaj koji te mrzi odsječen je [od svega što je dobro].

Sura El-Kevser nosi snažne poruke i za današnjeg čovjeka. Ona postavlja važno pitanje: Može li ljudski život proći u trajnoj zoni ugone i bez iskušenja? Primjer Poslanika, a.s., jasno pokazuje da ne može. Njegov život bio je obilježen pritiscima, prijetnjama, oskudicom, gubitkom najbližih i dubokom brigom za ljude koji nisu prihvatili vjeru. Uprkos tome, upravo kroz takva iskušenja oblikovao se najuzvišeniji ljudski karakter.

U takvim okolnostima ova sura djeluje kao svojevrсна duhovna utjeha i usmjerenje. Ona najprije podsjeća na blagodati koje čovjek već ima, jer zahvalnost donosi smirenje i vraća ravnotežu. Zatim poziva na aktivno djelovanje kroz ibadet i žrtvu, čime se čovjek izvodi iz paralize tuge i očaja. Konačno, učvršćuje uvjerenje u Božansku pravdu: nepravda nije trajna, a zlo se na kraju vraća počiniocu.

Ako se ova tri koraka: zahvalnost, aktivno djelovanje i povjerenje u Božiju pravdu primijene u životu, čovjek dobija snagu da prebrodi i najteža iskušenja. Sura El-Kevser tako odgaja vjernika da ne ostane zarobljen u ulozi žrtve niti u osjećaju gubitka, nego da prepozna darove koje ima, uloži napor u dobro i sačuva nadu u konačni smisao. U tome se ogleda njena trajna pedagoška, duhovna i psihološka vrijednost za čovjeka svakog vremena.

El-Kevser: Sura o Poslaniku, a.s.

Sura El-Kevser, iako jedna od najkraćih, spada u one koje su objavljene neposredno o Poslaniku, a.s., odnosno koje u središte stavljaju njegovu ličnost i poslanje. Takve su, primjerice, i sure El-Muddessir,

El-Muzzemmil, Ed-Duha, El-Inširah i još neke kur'anske sure. Ovo ističemo zbog činjenice da smo, nažalost, često svjedoci površnih komentara prema kojima je posljednji Božiji poslanik Muhammed, a.s., u Kur'anu spomenut imenom *Muhammed* svega četiri puta te još jednom imenom *Ahmed*.² Takvima ukazujemo da obrate pažnju na to koliko ga puta Uzvišeni Allah spominje njegovim časnim titulama i opisnim imenima, među kojima su: *Abdullah, Resul, Nebij, Hatemu-l-enbi-ja, Mubeššir, Nezir, Siradž Munir, Šehid, Muzzemmil, Muddessir, Ta-Ha, Ja-Sin, Rahmeten lil-alemin, Da'ijen ila-llah* i dr.

Prema učenjacima ezoterijskog (*irfan*) učenja u islamu, poslanik Muhammed, a.s., ima 201 ime, pri čemu je znatan broj tih imena spomenut u Kur'anu – neka eksplicitno, a neka implicitno, kroz opise, attribute i funkcije koje mu se pripisuju. U tom razumijevanju, to su teofanički nazivi koji ukazuju na različite aspekte njegove poslanice, njegove duhovne stvarnosti i njegove kosmičke uloge. Svako od tih imena odražava poseban vid njegovog savršenstva (*kemāl*) i označava način na koji se Božanska poruka i milost očituju kroz njegovu ličnost i misiju.

Ovdje želimo zadržati čitalačku pažnju nad činjenicom da su neke kur'anske sure objavljene isključivo Poslaniku i o Poslaniku, kao i to da mu je Uzvišeni Gospodar objavio dio Objave koji je potvrđen Kur'anom, ali čija suštinska tajna nije razotkrivena samim tekstom Kur'ana. Na to jasno ukazuju riječi Uzvišenog Allaha u suri En-Nedžm: *Pa je objavio robu Svo-me ono što je objavio. Srce nije poreklo ono što je vidjelo* (En-Nedžm, 10–11).

U tom kontekstu, sura El-Kevser predstavlja jednu od sura koje su objavljene isključivo o mubarek Poslaniku, a.s. Ako bi neko, zbog nje-ne kratkoće, pomislio da je ona manje značajna, treba znati da Uzvišeni Allah Svoju moć, mudrost i znanje često izražava kroz sažet govor koji nosi neizmjerно значenje. Pa današnji čovjek, nažalost, mnogo govori, ali

malo toga kazuje; moguće je pročitati hiljade stranica, a da se ne stekne novo znanje.

U suri El-Kevser skrivena je duboka istina o biti i suštini Poslanika, a.s., ne samo kao Muhammeda ibn 'Abdullaha, već kao Resulullaha – Božijeg poslanika u njegovoj univerzalnoj, nadvremenskoj misiji. E, kao što kur'anska sura El-Ihlas na sažet i temeljit način govori o Uzvišenom Allahu (o Njegovoj Biti i Jedinoći), tako sura El-Kevser na poseban način govori o Poslaniku, a.s., zbog čega ima izuzetnu važnost za dublje teološko i duhovno promišljanje.

Značenja imenice *kevser*

Kevser, u osnovnom značenju, označava neizmjerно dobro, a u klasičnim tefsirima tumači se i kao rijeka i vrelo u Džennetu darovano Poslaniku, a.s. U ezoterijskim, unutarnjim interpretacijama islama, međutim, *kevser* se razumijeva kao duhovni dar same biti i Istine (*hakikat*) Poslaniku, a.s., u vidu njegove poslaničke osobnosti – kao izvor iz kojeg je potekao i neprestano teče duhovni život, vjera i spoznaja o Allahu. Muhammed, a.s., ima *kevser*, tj. neprekinuto duhovno trajanje, dok su njegovi protivnici zato *ebter* – odsječeni od izvora duhovnosti i istine te istinskog bivstvovanja.

Tako sufijski autori naglašavaju da se istinsko obilje ne ostvaruje kroz prolazne vanjske darove, već kroz trajnu blizinu s Uzvišenim Allahom. U tom kontekstu, sufijski komentatori ističu da je svaki dar bez spoznaje prolazan, dok je dar spoznaje trajan.

Shodno tome, *kevser* se ne tumači isključivo kao eshatološka rijeka, već kao stalni izvor Božanske blizine, milosti i duhovnog toka smještenog u srcu Poslanika, a.s., koji se potom prelijeva na srca njegovih istinskih sljedbenika. Poslanik, a.s., u tom sufijskom simbolizmu ima ulogu Sunca – izvora svjetla, duhovnosti i života, dok su ashabi poput Mjeseca:

² Alu Imran, 144; El-Ahzab, 40; El-Feth, 29; Muhammed, 2; Es-Saff, 6.

oni nemaju vlastitu svjetlost, nego je primaju od Sunca i potom je prenose Zemlji i njenim stanovnicima.

Prema tome, *kevser* se poistovjećuje s duhovnom puninom i izvorom Poslanikove stvarnosti, iz koje se napajaju poslanici, evlije i iskreni, duhovno realizirani vjernici. U tom smislu, *kevser* postaje trajni tok Božanske darežljivosti koji nadilazi vrijeme i prostor, povezujući izvor Objave sa živom stvarnošću vjerničkih srca.

Kevser je, dakle, duhovna rijeka muhamedanske milosti koja ne prestano teče kroz svijet. Onaj ko je odsječen od Istine ostaje duhovno presječen, makar imao potomstvo u fizičkom smislu, jer – kako ukazuje sufijska tradicija – stvarni kontinuitet ne ostvaruje se krvnim srodstvom, nego živom vezom s duhovnim Izvorom.

Obazrivost prema Poslaniku, a.s. – mjerilo ljubavi i poštovanja

Zašto nam je ovaj narativ o Poslaniku, a.s., važan? Poslanik, a.s., kao osoba predstavlja posebnu i jedinstvenu ličnost³: jer on, makar je neosporno čovjek (nije bog), ipak nije isti kao drugi ljudi ni u uobičajenom *bešerskom* smislu. U vjerodostojnim predajama se stalno ukazuje na njegovu ličnost u cjelini kao mubarek (sjetimo se samo predaja koje ukazuju na njegov naprimjer, znoj, pljuvačku, da nije imao sjene, da je u njegovim rukama kamenje *zikr* činilo, voda tekla iz prstiju a panj plakao zbog rastanka s njegovim mubarek stopalama itd.). Pa zašto zaboravljamo te predaje kada govorimo o Poslaniku s *bešerskog* (ljudskog) aspekta?

Kad god čitamo u Kur'anu da je Poslanik, a.s., čovjek sličan drugim ljudima (قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ) treba stalno imati na umu da je Poslanik sličan nama, ali njegova savršena ljudskost i vjera čine ga primjerom za nas (El-Kehf, 110; Fussilet, 6). On je savršeni čovjek i kao takav primjer koji se slijedi ali za kojeg se unaprijed zna da je nedostižan: *Doista vi u Poslaniku Allahovu imate lijep uzor* (El-Ahzab 21). Uostalom, za sintagmu *jedan od vas / identičan nekoj od vas* (u smislu pripadnosti) u arapskom jeziku se koristi druga riječ (أَخَذُكُمْ). U Kur'anu je upotrijebljen takav izraz (مِثْلُكُمْ) kako bi se uspostavila ravnoteža između *bešerijeta* i *poslanstva*. Tako je kada se govori o njegovoj "ljudskoj – bešerskoj dimenziji", a kada se govori i o njemu kao o poslaniku, tu je naročito neuporediv pogotovo s nama, običnim vjernicima.⁴ Istina, Poslanik, a.s., jeste *bešer* poput drugih ljudi, ali nije u potpunosti isti jer mu je povjerena objava (vahj). Ovim Kur'an ruši dvije krajnosti:

1. deifikaciju Poslanika (preterivanje), što se najjasnije očituje u kršćanskom odnosu prema Isau, a.s., kojem se pripisuje Božanski status, čime se prelaze granice poslanstva u kur'anskoj viziji i narušava načelo čistog tevhida,
2. njegovo svodenje na "običnog čovjeka" bez poslanstva, što se, nažalost, nerijetko javlja među muslimanima, bilo kroz nastojanje da sebe uzdignu na razine koje im ne pripadaju, bilo

kroz neprihvatljivo svodenje mubarek Poslanika na vlastitu ljudsku mjeru, tj. na svoju razinu, čime se potire njegova poslanička posebnost.

Ovdje valja obratiti pažnju i na činjenicu da Kur'an na više mjesta ukazuje na ponavljajući obrazac govora nevjernika prema poslanicima: gotovo redovno upravo su oni isticali ljudskost poslanika riječima poput "vi ste samo ljudi kao i mi", nastojeći na taj način opravdati vlastito odbijanje da ih slijede i prihvate njihovu poruku. Tako se, naprimjer, navodi:

Rekoše: "Vi ste samo ljudi kao i mi..." (Ibrahim, 10), riječi upućene poslaniku Ibrahimu, a.s. Isti obrazac ponavlja se u govoru naroda poslanika Salih, a.s.: *Ti si samo čovjek kao i mi* (Eš-Šuara, 154). Sličan prigovor iznesen je i u vezi s poslanikom Muhammedom, a.s.: *I potajno se dogovaraju oni koji su zulum činili: "Je li ovaj išta drugo osim čovjek kao i vi?"* (El-Enbija', 3).

Posebno je značajno primijetiti da se ovakav govor u Kur'anu ne pripisuje vjernicima, već isključivo nevjernicima i onima koji su ustrajavali u zabludi. Naglašavanje ljudskosti poslanika u njihovom diskursu nije bilo izraz bliskosti, poniznosti ili razumijevanja, nego argument za poricanje Objave i osporavanje autoriteta poslanstva.

Zbog toga bi i vjernici u savremenom vremenu trebali biti krajnje oprezni da, makar i nesvjesno, ne preuzimaju retoriku i obrasce mišljenja nevjernika. Isticanje Poslanikove, a.s., ljudskosti ima svoje jasno mjesto u Kur'anu, ali ono nikada ne

³ Personalitet Poslanika, a.s., jedinstven je i neponovljiv u ljudskoj historiji, jer ga je odgajao sam Uzvišeni Bog kroz dugotrajnu i postepenu Božansku pedagogiju. Takvim odgojem njegovo duhovno biće dovedeno je do savršenstva – pročišćeno, osnaženo i osposobljeno da bude dostojno primanja punine Božanske objave. On je, zapravo, uveo čovječanstvo u svojevršno duhovno punoljetstvo, otvarajući mu put zrele vjere, odgovornosti i svjesne povezanosti sa Stvoriteljem. Kao univerzalni znak Božije milosti nije poslan samo ljudima,

nego i drugim stvorenjima – svjetlosnoj i ognjenoj civilizaciji – čime njegova misija poprima kosmičke razmjere i potvrđuje se kao poruka upućena svim svjetovima (Hafizović, 2017:75).

⁴ Poslanikov personalitet oblikovao je sam Uzvišeni Bog, pa njegove riječi i djela nisu ništa drugo do živo utjelovljenje načela kur'anske Objave. Kao onaj kome je darovana "punina Božije Riječi", Poslanik, a.s., posjeduje najdublje razumijevanje tajni vjere (Ibn Madže, 15), te ostaje najrječitiji, najučeniji i nenadmašni učitelj ljudskog roda do posljednjeg dana. On

je *el-ummijj* – nepodučeni po ljudskim mjerilima, onaj koji nije učio iz knjiga pisanih ljudskom rukom, već je znanje i mudrost primio izravno od Boga – rođen u Meki (Ummul-Kura), kome je darovana Knjiga-Majka (Ummul-Kitab), i poslan narodima koji prije njega nisu okusili blagodat Objave – *el-ummijjun*. Upravo zato Kur'an vezuje pokornost Bogu za slijeđenje Poslanika, a.s., naglašavajući da je poslušnost njemu u suštini poslušnost Uzvišenom, kako stoji u ajetu: *Ko se pokori Poslaniku, pokorio se Allahu* (En-Nisa', 80).

služi umanjivanju njegove poslaničke posebnosti i Božanskog izbora. Slijediti Poslanika znači priznati njegovu ljudsku prirodu, ali istovremeno potvrditi njegovu savršenu prirodu, uzvišenu misiju, emanetsku odgovornost i jedinstvenu blizinu Allahu, dž.š. Deredža *Mekāmi Mahmūd* pripada isključivo njemu, što je potvrđeno događajem Miradža – noćnog putovanja i uzdignuća tokom kojeg je mubarek Poslanik, a.s., uzdignut do stepena Božije blizine kakav nije doseglo niti će ikada dosegnuti ijedno stvorenje: ni čovjek, ni džin, čak ni melek.

Nadalje, Poslanikova posebnost jasno se ogleda i u posebnim propisima koji se odnose na njega lično, kao i na njegovu časnu porodicu (Ehli-bejt), uključujući njegove supruge. To potvrđuju sljedeći kur'anski ajeti:

1. Poseban status Poslanika, a.s., u odnosu na vjernike

Uzvišeni Allah kaže: *Vjerovjesnik je bliži vjernicima od samih njih, a njegove žene su njihove majke; a krvno srodstvo je bliže jedno drugom u Knjizi Allahovoj* (El-Ahzab, 6).

Ovim ajetom Allah, dž.š., jasno uspostavlja hijerarhiju vrijednosti: Poslanik, a.s., vjernicima je preči, važniji i bliži od njih samih (الْحَبِيبُ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ). Ako je on preči vjerniku od njegove vlastite ličnosti, tada je potpuno neutemeljeno tvrditi da je Poslanik “isti kao i mi” u značenju potpune jednakosti. Njegova posebnost nije stvar ličnog uzdizanja, nego Božanskog određenja i emaneta poslanstva.⁵

2. Poseban status Poslanikovih supruge

U istom ajetu naglašava se da su Poslanikove supruge *majke vjernika*. Ovo majčinstvo nije

biološko, nego duhovno i normativno, a njegov izvor je upravo Poslanik, a.s. One su majke vjernika zato što su bile supruge Allahovog Poslanika. Zbog te posebne veze, Kur'an dalje izričito kaže: *O žene Vjerovjesnika, vi niste kao druge žene* (El-Ahzab, 32). Njihova izuzetnost ne proizlazi iz ličnih osobina samih po sebi, čime nikako ne želimo umanjiti njihove vrhunske vrline i moralne vrijednosti, nego iz njihove povezanosti s Poslanikom, a.s. Ako Poslanikove supruge nemaju isti status kao druge žene primarno zbog svoje veze s njim, onda je sasvim jasno da ni sam Poslanik, a.s., ne može biti isti kao drugi ljudi, jer je on Mustafa (Odbrani), Sejjid (Prvak) i Abdullah – Allahov rob u najuzvišenijem smislu tog pojma.

3. Poseban status Ehli-bejta

Iz navedenog ajeta može se jasno zaključiti da Allah, dž.š., ističe i ostale članove Poslanikove Časne porodice (Ehli-bejt) riječima: *a krvno srodstvo je bliže jedno drugom u Knjizi Allahovoj od ostalih vjernika i muhadžira* (El-Ahzab, 6).

Iako se ova formulacija općenito može odnositi i na druge vjernike, kontekst ajeta jasno pokazuje da se ona prvenstveno odnosi na Poslanika, a.s., njegove supruge i njegovu porodicu, jer se o njima izravno govori u tom dijelu sure. To dodatno potvrđuju sljedeći ajeti: *Allah, zaista, želi da od vas, o Ehli-bejte, ukloni svaku nečistoću i da vas potpuno očisti. I pamtite Allahove ajete i mudrost koja se kazuje u domovima vašim; Allah je, uistinu, dobrotiv i Onaj Koji sve u potpunosti zna* (El-Ahzab, 33–34).

Ovdje Kur'an izričito potvrđuje posebnu Božansku volju u vezi

s Ehli-bejtom: njihovo potpuno očišćenje i trajno čuvanje istinskog razumijevanja Allahovih ajeta i mudrosti. Ono što Allah hoće – to se i događa. Zato se s punom sigurnošću može reći da je ova čistoća i uputa Bogom zajamčena.

Naravno, to ne znači da se istina, znanje i čestitost ne mogu naći i kod drugih ljudi – mogu i nalaze se. Međutim, za Ehli-bejt Kur'an eksplicitno svjedoči da im je ta posebna duhovna čistoća i blizina data Božanskom odredbom, što dodatno potvrđuje izuzetnost Poslanika, a.s., njegove porodice i same poslaničke misije.

Zato naprosto moramo biti obazrivi u riječima koje iznosimo o Poslaniku, a.s., čak i u našim dobronamjernim narativima, jer iz duboke ljubavi i poštovanja prema njemu proizlazi potreba za preciznošću i dostojanstvom u svakoj našoj riječi o njemu.

Keuser i ebter: Duhovni kontinuitet nasuprot prekidu

Muhammedu, a.s., darovan je *keuser* – i on sam jeste *keuser*: izvor svakog istinskog duhovnog postojanja, izvor imana, upute i vječnog trajanja u perivojima Dženneta, izvor Božije milosti. Stoga je *ebter* – bez duhovne veze, vjere i istinske sreće – svako onaj ko ga mrzi, ne voli i negira on je *ebter*. Njegovi neprijatelji nazivali su Poslanika, a.s., *ebterom* – onim koji nema potomstvo, kontinuitet i budućnost. Međutim, Allah, dž.š., na to odgovara jasno i odlučno: ne Poslanik, nego oni su odsječeni – odsječeni od Boga, od Božije milosti i od Njegovog Poslanika, a.s., kao najuzvišenijeg izraza i ostvarenja te milosti u svim svjetovima. To potvrđuje i ajet: *A tebe smo poslali samo kao milost svim svjetovima*

⁵ Upravo takav jedinstveni personalitet Poslanika, a.s., Uzvišeni Bog potvrđuje riječima da je on *Na veličanstvenoj čudi* (El-Kalem, 4), čime se njegova moralna i duhovna posebnost postavlja kao najviši uzor cijelom ljudskom rodu. Prvi i najpouzdaniji

svjedok Poslanika kao učitelja čovječanstva jeste sam Kur'an. Kada su ashabi pitali Aišu, r.a., kakav je bio njegov život, ona je pokazivala na Kur'an i govorila: “Zar ne čitate Kur'an? Njegov život bio je Kur'an” (Muslim, 139). Zato, kad god

želimo istinski upoznati Poslanika, čak i nakon što je odsutan iz vidljivog svijeta, najbliži i najsigurniji put jeste suočavanje s Kur'anom – jer u njegovim ajetima živi Poslanikov karakter, njegova pedagogija i njegova univerzalna poruka čovječanstvu.

(El-Enbija', 107). Da bi poruka bila još jasnija, u suri El-Kevser se precizira: *Onaj koji te mrzi – on je ebter*. Mržnja je, suštinski, suprotnost ljubavi. A kada Kur'an govori o ljubavi, Uzvišeni Allah kaže: *Reci: "Ako Allaha volite, mene slijedite – Allah će vas voljeti i grijehe vam oprostiti."* *A Allah je Oprosnik, Milostivi* (Alu Imran, 31).

Ako znamo da je jedno od časnih imena Poslanika, a.s., *Habibullah*⁶ – Allahov Voljenik (onaj kojeg Allah najviše voli), tada ovaj ajet poprima još dublje značenje. Ljubav prema Allahu ne ostaje apstraktna ili deklarativna, nego se konkretizira kroz slijeđenje Poslanika, a.s. Put do Allahove ljubavi vodi preko ljubavi prema Njegovom Habibu.

Iz toga proizlazi jasan i ozbiljan zaključak: Allahova ljubav, Njegova milost, oprost grijeha i konačni uspjeh na ahiretu uvjetovani su odnosom prema Poslaniku, a.s. On je, prema Kur'anu, realizirana Božanska ljubav u svijetu, a njegovo slijeđenje je put ka toj ljubavi.

Zbog toga, svako ko mrzi Poslanika, a.s. – čak i nesvjesno ili posredno – zapravo se udaljava i od Allaha. Takvi postaju *ebteri*, odsječeni od izvora milosti, upute i spasa. Kur'an ovaj obrazac prepoznaje još u Iblisu, neka je Božije prokletstvo na njega, čije odbijanje nije bilo samo odbijanje naredbe, nego i Božanskog izbora. Tako je do današnjeg dana: mnogi ne priznaju Božiji izbor Muhammeda, a.s., za Poslanika, ne shvataju suštinsku veličinu njegove misije ili čak negiraju njegovu povijesnu i poslaničku ulogu.

Uprkos svemu tome, danas, više od četrnaest stoljeća kasnije:

- ime Muhammeda, a.s., svakodnevno se spominje u ezanima,
- njegov ummet broji milijarde,
- njegova poruka i dalje živi i djeluje,
- oni koji su ga vrijeđali nestali su iz historije.

Zaključno, svi koji su za Poslanika, a.s., govorili da je *ebter*, zapravo su se oni odvojili od *loze* ljudske povijesti.

Biološko i istinsko (hakikat) postojanje: Dvije razine bivstvovanja

Zanimljivo je da se i danas, među našim narodom, može susresti uvjerenje prema kojem se smatra da se s čovjekom koji nema muških potomaka njegovim smrću prekida loza i kontinuitet. Ovo shvatanje, duboko ukorijenjeno u patrijarhalnoj kulturi, poistovjećuje vrijednost i trajanje čovjeka isključivo s biološkim naslijeđem, zanemarujući dimenziju duhovnog, moralnog i kulturnog kontinuiteta. Ovo je vrlo zanimljiva činjenica za dublje promišljanje o našoj svakodnevnoj duhovnosti.

U suri *El-Kevser* Uzvišeni Allah jasno pravi razliku između dimenzije relativnog, fizičko-biološkog postojanja, naslijeđa i produžetka potomstva, s jedne strane, i stvarnog i istinskog postojanja, s druge strane. Kur'an pritom ukazuje na primarnu vrijednost ove druge dimenzije, te na činjenicu da su sva bića i stvorenja, u tom smislu, "potomci" i dike svemira – Ahmeda, Muhammeda, Mustafe, a.s.,

odnosno njegovog, od Boga prvostvorenog duha, iz kojeg je Uzvišeni izveo sve ostalo.

Na to upućuje i poznata predaja u kojem je ugledni ashab Džabir, r.a., upitao Poslanika, a.s., šta je prvo što je Allah, dž.š., stvorio, pa mu je Poslanik, a.s., odgovorio: "Duh (ruh) tvoga Poslanika." Ovo značenje dodatno osvjetljava kur'anski ajet: *Koji vas je stvorio od jedne duše* (En-Nisa', 1) pri čemu *jedna duša* zahtijeva i *jednog duha*, jer se treba prisjetiti da je početak nastanka i života svega stvorenog, prema nizu kur'anskih ajeta, vezan za udahnjivanje Duha od Uzvišenog Allaha.

U tom kontekstu Kur'an jasno kaže: *Pa kada ga oblikujem i u njega udahnem od Svoga Duha* (El-Hidžr, 29). Ovaj ajet ukazuje da je životni princip u stvorenju rezultat Božanskog čina, a ne prirodne nužnosti ili samostalne sile. Udahnjivanje Duha ne znači dijeljenje božanske Biti, već odraz (*tedželijje*) Božijeg imena El-Hajj – Živi kao posebna počast i izvor života koji dolazi isključivo od Uzvišenog Allaha i prelijeva se na sva stvorenja u kapacitetu njihovih Bogom određenih potencijala i obistinjenja. Time se potvrđuje da svako postojanje, posebno ljudsko, ima izvornu i suštinsku duhovnu dimenziju koja nadilazi materijalno oblikovanje i biološki process, što nije ništa drugo do nova pojava i "utjelovljenje" spomenutog duhovnog odraza.

Na ovom primjeru temeljnog principa postojanja ukazali smo, zapravo, na univerzalnu matricu – formulu egzistencije svih ostalih svojstava u svim svjetovima. Tako i svaka milost,

⁶ Naziv Habibullah (Allahov voljenik), kojim muslimani opisuju poslanika Muhammeda, a.s., ne potječe iz doslovnog kur'anskog izraza niti iz vjerodostojnog hadisa u toj formi, već predstavlja teološko-duhovni opis njegovog jedinstvenog položaja kod Allaha. Kur'an jasno uspostavlja vezu između slijeđenja Poslanika i Božije ljubavi: *Ako Allaha volite, mene slijedite – Allah će vas voljeti* (Alu Imran, 31), čime se potvrđuje da je on najsavršeniji uzor pokornosti i, samim

tim, najbliži Allahovoj ljubavi. Budući da je u ibadetu, bogobožnosti i potpunog predanosti dosegao najviši stepen, islamski učenjaci zaključili su da je upravo on najvoljeniji Allahov rob, iz čega je i proistekao naziv Habibullah. U tom kontekstu često se navodi izreka: "Bio sam skrivena riznica pa sam zavolio (ahbebtu) da budem spoznat", iz čijeg je glagola *ahbebtu* izvedena riječ *habib*. Iako ova predaja nema status vjerodostojnog hadisa i ne može služiti

kao šerijatski dokaz, narativ o Božijoj ljubavi prema Poslaniku utemeljen je na jasnim kur'anskim ajetima i sahih predajama. Kao što se Musa, a.s., naziva Kelimullah, a Isa, a.s., Ruhullah, tako je Muhammed, a.s., Habibullah – vrhunac i ostvarenje Božije ljubavi, ali i put kojim se drugi toj ljubavi približavaju, jer se do Allahove ljubavi dolazi upravo slijeđenjem Njegovog Voljenika. Poslanik kao Habibullah tako postaje most između čovjeka i njegovog Gospodara.

ma gdje se pojavila – kod čovjeka, meleka ili čak životinja, bilo na dunjaluku, u berzahu ili na ahiretu – nije ništa drugo do pojava, manifestacija ili *tedželli* Božijeg sifata milosti i odraz Njegovog Uzvišenog imena Er-Rahman.

Isto tako, svaka mudrost, znanje, snaga i moć u svim svjetovima i svim stvorenjima nisu ništa drugo do odrazi, manifestacije ili *tedžellijati* Božijih uzvišenih osobnosti, odnosno Njegovih sifata i lijepih imena, poput El-Hakim, El-Alim, El-Kavij i drugih.

Ovaj princip se univerzalno primjenjuje, jer svi svjetovi nisu ništa drugo do pojave i manifestacije *tedžellata* – emanacija Božijih lijepih imena i Njegovih uzvišenih svojstava. *Tedželli* kao stvarnost i princip potvrđen je Kur'anom, znali to ljudi ili ne, vjerovali u to ili ne (El-Araf, 143).

Vratimo se na ajet koji govori o jednoj duši od koje potječe ljudski rod (En-Nisa', 1). Smatra se da se ova duša (*nefs*) odnosi na dušu Adema, a.s., jer je on, po tjelesnom i biološkom aspektu, prvi stvoreni čovjek – što niko ne negira, čak ni oni koji ovu dimenziju ne razumiju u njenoj punini.

Ako je, dakle, općeprihvaćeno da smo u biološkom smislu stvoreni od jednog "oca" i da smo svi njegovi potomci, zašto bi bilo teško prihvatiti da smo, na sličan način, u duhovnom i istinskom smislu (hakikat), svi iz jednog izvora – duha (ruha) Muhammeda, a.s.? U predajama stoji da je Muhammed, a.s., rekao: "Bio sam poslanik dok je Adem, a.s., još bio između duha i tijela", ili u drugoj predaji između "vode i blata", dakle prije njegovog stvaranja. Pitanje koje se prirodno nameće jeste: Kako? Odgovor se, upravo, krije u suri *El-Kevser*.

U tesavufu ovaj prvostvoreni ruh prepoznaje se kao duh Muhammeda, a.s., poznat kao *Hakikatu Muhammedija*, *Nuru Muhammedija* ili *Insan el-kamil*. Upravo na to upućuje i potvrđuje sura *El-Kevser*. U ajetu se kaže: *Inne šāni'ke – onaj ko tebe mrzi*, odnosno ko tebe ne želi – pri čemu

nije rečeno "ko god od vjernika", "muslimana" ili "ljudi", nego *ko god*, što obuhvata sva stvorenja, pa čak i džine i meleke, u smislu stvorenja, pri čemu je razumno pretpostaviti da se na njih ne odnosi mogućnost mržnje prema Poslaniku, a.s., budući da oni nemaju slobodu izbora u istom značenju kao ljudi, već izričito slijede Božije zapovijedi po principu determiniranosti. Takav je, u kur'anskom izrazu, *ebter* – onaj koji je bez istinskog, stvarnog izvora i duhovnog realiteta. Gubitak veze s Božijim izvorom života znači i gubitak sposobnosti duhovnog opažanja i istinske egzistencije i veze s Poslanikom, a.s., ali i veze s Božijom milošću i oprostom. Zato nije nimalo čudno što Uzvišeni Allah u Kur'anu takve ljude opisuje kao duhovno mrtve: *Nisu jednaki živi i mrtvi. Allah daje da čuje kome hoće, a ti ne možeš učiniti da čuju oni koji su u grobovima* (Fatir, 22).

Ovaj ajet ne govori samo o fizičkoj smrti, već o unutarnjoj, duhovnoj obamrlosti – stanju u kojem čovjek gubi sposobnost prijema istine, iako biološki živi. Time se dodatno potvrđuje značenje pojma *ebter* kao onoga koji je prekinut od izvora života, smisla i istinskog trajanja.

Razlog tome je jasan: samo onaj ko ima izvor i ko je istinski nasljednik može imati i potomstvo. Kada bi se značenje ovog ajeta svelo isključivo na biološko naslijeđe, ispalo bi – što je nemoguće – da Kur'an ne govori istinu, jer su mnogi od onih koji su Poslanika, a.s., nazivali *ebterom* imali biološke potomke.

Dokaz da se ovdje govori o duhovnom, a ne biološkom potomstvu, nalazi se i u samoj prirodi izvora Kevser. Naime, Kevser je ahiretski, onosvjetovni izvor, što jasno ukazuje na njegovu duhovnu, a ne zemaljsku dimenziju. Pouzdano je poznato da Kevser, kao rijeka ili izvor, ne postoji na Zemlji, ali on postoji kao izvor duhovnosti, milosti i trajnog značenja. Upravo zbog toga Kevser ne može biti shvaćen isključivo u fizičkom ili materijalnom smislu, već prvenstveno kao izvor duhovnog kontinuiteta,

imana i spoznaje, koji se ostvaruje kroz vezu s Poslanikom, a.s.

U tom svjetlu, pojam "potomstva" u suri *El-Kevser* nadilazi biološko naslijeđe i upućuje na realno, istinsko, duhovno naslijeđe, naslijeđe vjere, istine i duhovnog trajanja, koje se ne prekida prolaskom vremena, već se obnavlja kroz živu povezanost s tim nebeskim izvorom.

Ovo dodatno potvrđuje i često citirani ajet: *I Mi smo te poslali samo kao milost svim svjetovima* (El-Enbi-ja', 107). Nije rečeno "svim ljudima", kako se često pogrešno prevodi, nego *svim svjetovima*, a njih je 124.000. Ovaj broj svjetova spominje se u sufijskim djelima poput Ibn Arebi-jevih i Bursevijeve kao simboličan izraz neizmjernog mnoštva svjetova i razina postojanja. To znači da sva stvorenja i svi svjetovi imaju poseban odnos prema toj Milosti i potrebu da je prepoznaju kao izvorni znak Božije milosti i dobrote, poslane preko Njegovog univerzalnog poslanika Muhammeda, a.s. Ajet je Istina, Allah je Istina, i on ukazuje na Hakk – Istinu, a realizacija tog hakka i istine jeste upravo *Hakikatu Muhammedija*.

Svjesni da je ovakvo tumačenje rijetko – ne samo u našem intelektualnom horizontu nego i u širim okvirima muslimanskog mišljenja – vjerujemo da će svaki dobronamjerni čitatelj, a naročito naša ulema, objektivno i bez naslijeđenih stereotipa, dublje promišljati i istraživati moguća značenja iznesenih kur'anskih i hadiskih argumenata.

Zaključna razmatranja

Za muslimane na svim meridijanima zemaljske kugle je naročito važno da se iznova i svjesno vraćaju promišljanju o tri ugaona kamena njihove sveukupne egzistencije: Kur'anu, Poslaniku i Zemlji / domovini na kojoj se život konkretno ostvaruje.

Kur'an je Božanska objava koja otkriva, utemeljuje i pojašnjava poslančku misiju, dok je Poslanik, a.s., svojim riječima, djelima i cjelokupnim

životnim primjerom pokazao kako se ta poruka živi, tumači i ostvaruje u stvarnosti ljudskog postojanja. Zemlja na kojoj obitavamo nije tek neutralni fizički prostor, nego mjesto odgovornosti, svjedočenja vjere i preuzetog emaneta.

U međusobnoj povezanosti Kur'ana, Poslanika i tla na kojem živimo sadržane su okosnice našeg identiteta, duhovnosti i historijskog opstanka. Bez Kur'ana nema jasnog smjera, bez Poslanika nema ispravnog načina hodanja tim smjerom, a bez Zemlje nema stvarnog očitovanja vjere u životnoj praksi.

U tom kontekstu, sura El-Kevser ima izuzetnu važnost, jer na sažet, ali suštinski dubok način pojašnjava

prirodu i dubinu poslaničke uloge. Iako je Poslanik, a.s., čovjek (*bešer*), što Kur'an izričito potvrđuje, on nije čovjek poput ostalih u pogledu duhovne zbilje, emaneta Objave i poslaničke odgovornosti. Njegova ljudska forma ne umanjuje poslanstvo, nego upravo omogućava njegovo potpuno očitovanje u stvarnosti ljudskog života.

On je ličnost od Boga odgajana i oblikovana, čije se poslaničke osobine ne gube niti umanjuju činjenicom da posjeduje ljudski lik, potrebe i emocije. Naprotiv, upravo kroz tu ljudskost, poslanstvo zadobija svoju puninu i primjenjivost. Kur'an time uspostavlja jasnu ravnotežu: Poslanik je *bešer* po pojavnosti, ali usavršen, izabran,

uzdignut i osnažen Objavom, misijom i emanatom. Kur'an jasno ukazuje da bi, da je Poslanik bio melek, ljudi rekli: *Zašto nije čovjek?* A da je melek bio spušten u ljudskom liku, sumnja i nerazumijevanje bi opet ostali prisutni (El-En'am, 8 i 9). Zato je Božanska mudrost odredila da poslanik bude čovjek među ljudima, kako bi poruka bila razumljiva, dostižna i stvarno primjenjiva u životu.

U tom svjetlu, sura El-Kevser ne govori samo o daru obilja u njegovom vanjskom ili eshatološkom značenju, nego prije svega o trajnom izvoru poslaničke punine, kojom je Poslanik, a.s., osposobljen da bude savršeni most između Boga i čovječanstva, između Božanske riječi i ljudske stvarnosti.

Literatura

Duraković, E. (2023). *Tekst i kontekst*. Sarajevo: CNS.
El-Bejdāvi (2000). *Envār et-tenzīl ve esrār et-te'vīl*. Bejrut: Dār er-Rūšd.
Er-Rāgīb el-Isfahānī (1997). *Mufredāt elfāz al-Kur'an*. Bejrut: Dār el-Ma'rifa.
Ez-Zamahšerī (2005). *Tefsīr el-Keššāf*. Bejrut: Dār el-Ma'rifa.

Hafizović, R. (2017). *Spoznaja – prva vrijednost islama: Prilog spoznajnoj teoriji u islamu*. Sarajevo: Institut "Ibn Sina".
Ibn Džuzejj (2014). *Olakšani komentar Kur'ana*. Sarajevo: Libris.
Muhammed Abdel Haleem (2024a). *Istraživanje Kur'ana: kontekst i utjecaj*. Sarajevo: Kupola.

Muhammed Abdel Haleem (2024b). *Razumijevanje Kur'ana: teme i stil*. Sarajevo: Kupola.
Muhammed Asad (1999). *Poruka Kur'ana*. Sarajevo: El-Kalem.
Muftić, T. (2017). *Arapsko-bosanski rječnik*. Sarajevo: El-Kalem.

الملخص

تفسير سورة الكوثر

رفعت شاهينوفيتش

تكشف سورة الكوثر بإيجاز عمق الرسالة النبوية. فبالرغم من كون النبي، صلى الله عليه وسلم، بشراً، فإن بشريته لا تقلل من أهمية الرسالة التي بُعث بها، بل إنها تجعلها مفهومة وقابلة للتطبيق على الناس. لقد اختاره الله سبحانه وتعالى للرسالة، ورباه بالوحي، ليكون أسوة في الحياة الواقعية. وقد أراد الله سبحانه وتعالى بحكمته أن يكون النبي، صلى الله عليه وسلم، رجلاً بين الرجال حتى يكون ما جاء به متاحاً وقابلًا للتحقيق. وبهذا المعنى، فإن سورة الكوثر لا تتحدث عن العطاء الوافر فحسب، بل وعن كمال النبوة الدائم الذي يجعل من النبي، صلى الله عليه وسلم، نموذجاً خالداً لجميع الحضارات التي نشأت على مر التاريخ.

الكلمات المفتاحية: سورة الكوثر، القرآن الكريم، محمد صلى الله عليه وسلم، بشرية النبي صلى الله عليه وسلم، التفسير.

Abstract

COMMENTARY ON SURAH AL-KAWTHAR

Rifet Šahinović

This commentary on *Surah al-Kawthar* highlights, in a concise form, the depth of the Prophet's role. Although the Prophet Muhammad (peace be upon him) is a human being, his humanity does not diminish his prophethood; rather, it makes his example understandable and applicable to humankind. He is chosen, shaped through revelation, and guided by divine pedagogy to serve as a model in real human life. Divine wisdom has determined that the Prophet (peace be upon him) should be a human among humans so that the message remains accessible and practicable. In this sense, *Surah al-Kawthar* is not only about abundance as a divine gift, but also about a lasting prophetic completeness that renders the Prophet (peace be upon him) an enduring model for all civilizations ever created.

Keywords: Surah al-Kawthar, Qur'an, Prophet Muhammad (peace be upon him), humanity of the Prophet (peace be upon him), *tafsīr*.